

Beslut

efter kvalitetsgranskning av skolbibliotek som
pedagogisk resurs vid Musikugglan i Karlskrona
kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av Skolbibliotek som pedagogisk resurs. Syftet är att granska om och hur skolan använder skolbiblioteket som pedagogisk resurs för att främja elevers lärande.

De övergripande frågeställningarna är:

- I vilken utsträckning använder skolan skolbiblioteket som en integrerad del i den pedagogiska verksamheten?
- I vilken utsträckning tar rektor ansvar för en väl fungerande samverkan mellan skolbibliotek och lärare?

Granskningen genomförs i årskurserna 4-6 i 20 grundskolor, i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida¹.

Musikugglan, i Karlskrona kommun, ingår i denna granskning.

Skolinspektionen besökte Musikugglan den 13-14 december 2017. Besöket genomfördes av Anette Hamerslag och Olivia Öberg. Intervjuer med elever, lärare, skolbibliotekarie², rektor samt besök i skolbiblioteket har genomförts. Musikugglan är en fristående skola belägen i Karlskrona kommun. Skolans huvudman är Tant Grön AB. Musikugglan har 52 elever i årskurserna 4-6.

Skolbiblioteket är beläget i den byggnad där eleverna i årskurs 7-9 har sina lektioner. Byggnaden är centralt belägen på skolområdet med skolgården precis utanför och årskurs 4-6 går i byggnaden mitt emot. I samma byggnad som skolbiblioteket finns även exempelvis bildsalen, vilken även årskurs 4-6 nyttjar. Skolbiblioteket är bemannat med en skolbibliotekarie på 100 procent bortsett från att hon håller en danslektion per vecka. Skolbibliotekariens utbildning består i lärarlegitimation för årskurs 1-7 samt pågående biblioteksutbildning som är avklarad till 25 procent. Skolbiblioteket är öppet för eleverna och är bemannat stor del av elevernas skoldag. När bibliotekarien är frånvarande kan skolans receptionist ta emot låneböcker alternativt låsa upp biblioteket vid behov. I skolbiblioteket finns bland annat faktaböcker, uppslagsverk, skönlitteratur, tidskrifter, serietidningar och en dagstidning. Där finns även exempelvis fyra bärbara datorer samt bland annat nationalencyklopedin och Legimus³ talböcker i digitalt format.

¹ <https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/skolbibliotek/>

² Skolbibliotekarie är inte en officiell titel på en yrkeskategori. I granskningen använder Skolinspektionen titeln "skolbibliotekarie" i de fall rektor använder begreppet om personal som arbetar med skolbiblioteket.

³ Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, är en statlig myndighet som ger personer med läsnedsättning tillgång till de medier de behöver. Legimus är MTM:s bibliotek.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av det granskade området. Därefter följer en motivering till de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningen.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att skolbiblioteket vid Musikugglan till delar är en integrerad del av den pedagogiska verksamheten. Skolbibliotekets böcker exponeras för eleverna genom att i olika perioder grupperas i olika teman och ställas upp på synlig hyllplats. I skolbiblioteket informeras eleverna om biblioteket, får genomgång av hur de hittar och lånar böcker samt information om grundläggande källkritik. Skolbiblioteket används som en resurs i undervisningen, exempelvis genom att elever lånar bänkböcker och att lärare lånar klassuppsättningar samt faktalitteratur. Skolbibliotekarien deltar vid lärarlagens konferenser och samplanering mellan skolbibliotekarie och lärare sker kring aktiviteter där skolbibliotekarien deltar. Skolbibliotekarien är även med och sambedömer de nationella proven i svenska, vilket uppges av både rektor och lärare, ge henne löpande kännedom om elevernas läsförmåga och läsintresse. Vidare är skolbibliotekarien med i skolans värdegrundsbildning och likabehandlingsplanen omfattar även ett förebyggande och främjande arbete avseende skolbiblioteket. Bland annat har resultatet från en undersökning av skolbibliotekets besökare analyserats per kön och rektorn uppger att fortlöpande granska material och böcker ur ett jämställdhetsperspektiv är ett utvecklingsområde.

Skolinspektionen bedömer att skolbiblioteket till delar behöver utvecklas för att bli en mer integrerad del av skolans undervisning för alla elever och därmed främja elevers lärande och utveckling. Till exempel används skolbiblioteket som en resurs i olika hög grad i skolans olika ämnen. Skolinspektionen bedömer att skolbibliotekariens kunskaper skulle kunna nyttjas ännu mer för utveckling av elevernas läsförmåga och läsintresse samt att samverkan mellan skolbibliotekarien och lärarna kan utvecklas så att skolbibliotekarien får mer kännedom om den undervisning som bedrivs avseende läsförmåga och läsintresse. Exempelvis har aktiviteterna *bokcirkel* respektive *bokcafé* som enligt Musikugglans biblioteksplan ska genomföras med årskurs 5 respektive årskurs 6 ännu inte hunnits med. Skolinspektionen bedömer även att skolbibliotekariens kunskaper i MIK (medie- och informationskunnighet) samt i källkritik skulle kunna komma verksamheten till nytta i ännu högre grad. Vidare uppger eleverna sig ha begränsat inflytande över skolbibliotekets verksamhet. Det finns ett biblioteksråd, men det är oklart för eleverna när senaste mötet var och vad det handlade om.

Skolinspektionen bedömer att rektorn till delar tar ansvar så att förutsättningar för en väl fungerande biblioteksverksamhet finns. Detta genom att till exempel se till att skolbiblioteket är öppet och bemannat nästan hela dagarna varje vardag samt att det på skolan finns en heltidstjänst för en skolbibliotekarie, vilken tillsatts med en behörig lärare som går en biblioteksutbildning. Vidare synliggörs skolbiblioteket genom att skolbibliotekarien regelbundet kommer till alla klasser samt att information om skolbiblioteket presenteras både på hemsidan och vid föräldramöten. Skolinspektionen bedömer att det finns en medvetenhet om vikten av en väl fungerande skolbiblioteksverksamhet såväl hos rektor som hos personal.

Det finns en skolbiblioteksplan, undertecknad av skolbibliotekarie, biträdande rektor och rektor. I skolbiblioteksplanen tydliggörs skolbibliotekariens och rektorns ansvar samt hur skolbiblioteket ska komma eleverna till nytta i olika årskurser.

Däremot bedömer Skolinspektionen att vissa förutsättningar behöver stärkas för att ytterligare stimulera skolbibliotekets utveckling att fungera som en pedagogisk resurs i verksamheten. Exempelvis tydliggörs inte i skolbiblioteksplanen vilka förväntningar som finns på lärarna att använda skolbiblioteket likvärdigt, komma eleverna till nytta på ett likvärdigt sätt i alla ämnen eller hur skolbiblioteket ska kunna användas utifrån elevers olika behov.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Musikugglan inom några områden behöver utveckla sitt arbete med att använda skolbiblioteket som en pedagogisk resurs för att främja elevernas lärande.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande områden.

Utvecklingsområde 1

- Rektorn behöver tydliggöra vilket ansvar lärarna har avseende att och hur de ska använda skolbiblioteket likvärdigt så att skolbiblioteket fullt ut används som den pedagogiska resurs den är avsedd att vara. Rektorn behöver även tydliggöra för lärarna hur de ska använda skolbiblioteket utifrån elevers olika behov. Som ett led i detta behöver rektorn följa upp hur och om lärarna använder skolbiblioteket.

Granskningen visar att även om lärarna upplever att det finns en tydlighet avseende förväntningar på både skolbibliotekarien och på dem själva genom målbeskrivningar så beskriver inte skolbiblioteksplanen lärarnas ansvar att använda skolbiblioteket likvärdigt eller utifrån elevers olika behov. Inte heller beskrivs kopplingar till olika skolämnen. Granskningen visar vidare att det varierar mellan lärare och ämnen om, och hur mycket, skolbiblioteket används som en integrerad del av skolans undervisning. Av lärarintervjun framgår att lärarna anser att det är tydligt uttalat att skolbiblioteket ska användas likvärdigt i alla årskurser samt framöver även i fritidsverksamheten, men det är inte uttalat om det ska användas i alla ämnen. Vid rektorsintervjun lyfts att skolbibliotekarien gör regelbundna besök i klassrummen primärt i teoretiska ämnen. Skolbiblioteket uppges dock inte användas i någon större utsträckning inom matematikämnet. Skolbibliotekarien berättar att lärarna inte är vana med att det finns ett skolbibliotek och att de kanske inte vet att de kan kontakta henne när som helst. Rektorn frågar inte lärarna på individnivå om, och hur, lärarna använder skolbiblioteket.

Utvecklingsområde 2

- Rektorn behöver följa upp, säkerställa och synliggöra elevernas möjlighet till inflytande över skolbibliotekets verksamhet så att fler elever känner en tillhörighet till skolbiblioteket och att det är anpassat efter deras intressen och behov.

Granskningen visar att eleverna får tillfällen att ha inflytande gällande utbudet av böcker i skolbiblioteket, men av elevintervjun framgår att eleverna inte upplever sig ha inflytande över skolbibliotekets verksamhet och lokaler. Även lärarna berättar att på klassråd och biblioteksråd har främst frågor om bokutbud tagits upp. Det är oklart för eleverna när senaste

mötet med skolbiblioteksrådet var och vad det handlade om. Eleverna framförde under intervjun flera idéer om hur skolbiblioteket skulle kunna nyttjas bättre som en pedagogisk resurs och kännas mer inbjudande. Bland annat uppgav eleverna framfördes förslag på hur utrymmet skulle kunna göras mindre trångt så de får mer plats när skolbibliotekarien ska ge information till grupper. Eleverna lyfte även önskemål om fler böcker på andra språk än svenska. Litteratur på andra språk än svenska finns i vissa fall enbart i enstaka exemplar.

Utvecklingsområde 3

- Rektorn behöver utveckla skolbibliotekets verksamhet så att det blir en mer integrerad del av skolans undervisning. Detta avseende hur skolbiblioteket stärker elevernas (MIK) medie- och informationskunnande samt förmåga att vara källkritiska.

Granskningen visar att några lärare har börjat samverka med skolbibliotekarien kring källkritik och att de uttrycker en förväntan inför ökad samverkan kring detta. Skolbibliotekarien har nyligen även fått utbildning i källkritik och skattar sin kompetens inom MIK och källkritik som mycket god. Vid rektorsintervjun lyfts att skolbibliotekarien informerat om källkritik i årskurs fem och att det främst handlar om en grundläggande nivå, exempelvis om säkra källor. Elever berättar dock att de får MIK samt kunskap om källkritik främst via undervisningen av lärare. Skolbibliotekarien uppger att skolbiblioteket inte har en egen verksamhet för att öka elevernas MIK, men att eleverna behöver mer information hela tiden. Vidare uppges att skolbiblioteksplanen följs men att allt inte hinns med. Bland annat håller källkritiken på att utvecklas. Samtidigt berättar rektorn att skolan fokuserar på digitalisering och han uttrycker under intervjun att de framöver kanske får navet i digitalisering via biblioteket. Bland annat har all personal fått gemensam kompetensutveckling i en digital lösning för e-post, kalender och chatt via Google och alla deltar i en digital modul där kunskaper om bland annat programmering synliggörs.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 15 augusti 2018 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se, eller per post till, *Skolinspektionen, Box 23069, 104 35 Stockholm*. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2006:11433) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

X Gabriel Brandström

Beslutsfattare
Signerat av: Gabriel Brandström

X Anette Hamerslag

Föredragande
Signerat av: Anette Hamerslag

Bilaga 1 – författningsstöd

Bilaga 2 – mall för redovisning till Skolinspektionen

Bilaga 1: Författningsstöd

Skolbibliotek

Skollagen (2010:800):

Eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek (2 kap. 36 § skollagen).

Förarbeten

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 661

Paragrafen innebär en skyldighet för alla skolhuvudmän för de uppräknade skolformerna att anordna sin verksamhet så att eleverna har tillgång till skolbibliotek för att stimulera skolelevernars intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen. Hur detta anordnas måste kunna variera från skolenhet till skolenhet.

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 284

Med skolbibliotek brukar vanligtvis avses en gemensam och ordnad resurs av medier och information som ställs till elevernas och lärarnas förfogande och som ingår i skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja elevernas lärande. Regeringen anser att skolbiblioteken spelar en så viktig roll för att stimulera elevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen att det är motiverat med en egen bestämmelse i skollagen. Regeringen anser dessutom att det är självklart att även elever i grundsärskolan, specialskolan och sameskolan i motsats till dagens reglering omfattas av bestämmelsen. Som en följd av regeringens förslag i övrigt omfattas även fristående huvudmän av förslaget.

Enligt regeringens uppfattning har de allra flesta skolor i samtliga skolformer redan i dag tillgång till skolbibliotek på ett eller annat sätt. Tillgången till skolbibliotek måste kunna anordnas på olika sätt beroende på de lokala förhållandena vid varje skola. En liten skola på landsbygden kan ha behov av andra lösningar än en stor skola i en stor stad. Därför måste anordnandet av skolbibliotek kunna se olika ut utifrån varje skolas eller elevernas olika behov och förutsättningar. Regeringen föreslår således att eleverna ska ha tillgång till skolbibliotek men att organiseringen av skolbiblioteksverksamheten ska vara flexibel.

Bibliotekslagen (2013:801):

I denna lag finns bestämmelser om det allmänna biblioteksväsendet. Det allmänna biblioteksväsendet består av all offentligt finansierad biblioteksverksamhet och utgörs av:

1. folkbibliotek,
2. skolbibliotek,
3. regional biblioteksverksamhet,
4. högskolebibliotek,
5. lånecentraler, och
6. övrig offentligt finansierad biblioteksverksamhet (1 § bibliotekslagen)

Enligt 2 kap. 36 § skollagen (2010:800) ska eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ha tillgång till skolbibliotek (10 § bibliotekslagen).

Skolbibliotekets ändamål

Bibliotekslagen (2013:801):

Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur.

Folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet (2 § bibliotekslagen).

Likvärdig utbildning

Skollagen 2010:800:

Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas (1 kap. 9 § skollagen).

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 638

Begreppet "likvärdig" innebär inte att utbildningen ska vara likformig i betydelsen likadan utan att kvaliteten i verksamheten ska vara så hög att de fastställda målen kan uppnås oavsett var i landet verksamheten bedrivs. Hur verksamheten ska utformas för att nå de fastställda målen kan variera beroende på lokala behov och förutsättningar. Det finns olika vägar att nå de fastställda målen. Hänsyn ska tas till barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns utrymme för anpassningar av undervisningen och organisationen av utbildningen till behoven hos olika barn och elever, så länge de tillförsäkras lika tillgång till likvärdig utbildning.

Rektor tar ansvar för skolbiblioteket som pedagogisk resurs

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, reviderad 2017

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- skolans arbetsmiljö utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, ges aktivt lärarstöd och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, bland annat skolbibliotek och digitala verktyg (2.8 Rektorns ansvar).
- skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens (2.8 Rektorns ansvar).

Värdegrundsarbete

Skollagen (2010:800):

Målinriktat arbete

Huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. Närmare föreskrifter om detta finns i 7 och 8 §§ (6 kap. 6 § skollagen)

Skyldighet att förebygga och förhindra kränkande behandling

Huvudmannen ska se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling (6 kap. 7 § skollagen).

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 320

Det är skolans, och ytterst rektorns, ansvar att skapa trygghet och studiero i skolan. En viktig förutsättning för detta är att elever, lärare och annan personal känner ett gemensamt ansvar och har respekt för varandra i skolan samt att skolan även involverar elevernas vårdnadshavare i arbetet med att skapa gemensamma utgångspunkter för en trygg skolmiljö. Det kräver ett aktivt värdegrundsarbete där grundläggande demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter kommer till uttryck i praktisk handling. Att skapa en miljö som bygger på respekt och delaktighet utgör grunden för en trygg och utvecklande studiemiljö. Rutiner för att säkerställa samverkan och

kommunikation mellan elever, lärare och annan personal är också centrala inslag i det förebyggande och långsiktiga arbetet.

Prioriterade grupper

Bibliotekslagen (2013:801):

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information (4 § bibliotekslagen).

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på

1. de nationella minoritetsspråken,
2. andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, och
3. lättläst svenska (5 § bibliotekslagen)

Kvalitetsarbete

Skollagen (2010:800):

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen (4 kap. 3 § skollagen).

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå (4 kap. 4 § skollagen).

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls (4 kap. 5 § skollagen).

Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras (4 kap. 6 § skollagen).

Kompetensutveckling

Skollagen (2010:800):

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling.

Huvudmannen ska se till att förskollärare, lärare och annan personal vid förskole- och skolenheterna har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet (2 kap. 34 § skollagen).

Förarbeten:

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet s 661

Bestämmelsen, som här gäller samtliga huvudmän inom skolväsendet, avser att tydliggöra att huvudmannen ska ge förutsättningar, bl.a. ekonomiskt och tidsmässigt, för kompetensutveckling. Enligt andra stycket, som delvis motsvarar 2 kap. 7 a § i 1985 års skollag, har huvudmannen ett ansvar för att all personal vid förskole- och skolenheterna får kännedom om de föreskrifter som gäller för skolväsendet. I nyss nämnda bestämmelse gäller detta bara för den undervisande personalen. I den föreslagna skollagen har detta alltså utvidgats till att avse all personal. För den icke undervisande

personalen handlar den nödvändiga insikten om framför allt de föreskrifter som rör skolans värdegrund etc., t.ex. 6 kap. om åtgärder mot kränkande behandling.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, reviderad 2017

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjligheter att dela med sig av sin kunskap och att lära av varandra för att utveckla utbildningen (2.8 Rektorns ansvar).

Bilaga 2: Mall för huvudmannens redovisning

Utvecklingsområde 1: <i>Ange utvecklingsområdet i sin helhet</i>
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
Utvecklingsområde 2: <i>Ange utvecklingsområdet i sin helhet</i>
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
Utvecklingsområde 3: <i>Ange utvecklingsområdet i sin helhet</i>
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: